

Broedvogels van Berkheide in 2007

Roy Slaterus



SOVON-inventarisatierapport 2008/05
Dit rapport is samengesteld
in opdracht van
Staatsbosbeheer, regio West



Broedvogels van Berkheide in 2007

Roy Slaterus



SOVON-inventarisatierapport 2008/05
Dit rapport is samengesteld in opdracht
van Staatsbosbeheer, Regio West



Colofon

© Copyright SOVON Vogelonderzoek Nederland/Staatsbosbeheer Regio West 2008

Dit rapport is samengesteld in opdracht van Staatsbosbeheer Regio West door Roy Slaterus.

Gelieve als volgt te citeren: Slaterus R. 2008. Broedvogels van Berkheide in 2007. SOVON-inventarisatie-rapport 2008/05. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.

ISSN-nummer 1382-6255

Foto's: Roy Slaterus & Harvey van Diek (Blauwborst omslag)

Inhoud

1. Inleiding	3
2. Gebiedsbeschrijving	4
3. Werkwijze en omstandigheden	6
3.1 Werkgroep Berkheide	6
3.2 Methode	6
3.3 Soortselectie	6
3.4 Weersomstandigheden	6
4. Resultaten	9
4.1 Algemeen	9
4.2 Soortbespreking	12
4.3 Niet-broedvogels	25
5. Evaluatie	26
6. Literatuur	28
Bijlagen:	
Bijlage 1. Veldbezoeken	
Bijlage 2. Verspreidingskaarten	

1. Inleiding

In 2007 is in opdracht van Staatsbosbeheer een gebiedsdekkende broedvogelinventarisatie uitgevoerd van enkele objecten in beheereenheid Hollands Duin. Deze inventarisatie omvat de objecten Berkheide, Coepelduinen en Noordwijk. De resultaten van de broedvogelinventarisaties in deze gebieden worden in drie afzonderlijke rapporten besproken (cf Slaterus 2008ab). Voorliggend rapport behandelt de broedvogels van object Berkheide.

Vanaf 1975 is in een groot deel van het onderzoeksgebied jaarlijks een gebiedsdekkende broedvogelinventarisatie uitgevoerd door Werkgroep Berkheide. De lange gegevensreeks die hiermee is opgebouwd, maakt Berkheide in dit opzicht tot een uitzonderlijk gebied. Het onderzoek in 2007, waarvan voorliggend rapport verslag doet, richtte zich op een iets groter gebied dan waar de werkgroep actief is. Met name Ganzenhoek en een deel van Rijksdorp zijn als extra gebieden opgenomen.

Het veldwerk in 2007 is uitgevoerd door Allart van der Kreek, Bas van der Burg, Ben ter Haar, Bram Schoonenberg, Co Hoogenboom, Dirk Kunst, Gerard van der Klugt, Gerrit van Ommering, Gijs van der Bent, Hans Groen, Jakkus van der Salm, John Stigter, Joop de Leeuw, Joost van Reisen, Kees Schoonenberg, Maarten Langbroek, Peter Imthorn, Peter Popma, Piet Schaap, Piet Zuyderduyn, Rein Strijker, Roy Slaterus en Wim Langbroek. Zij hebben bovendien een belangrijke bijdrage geleverd aan de interpretatie van de gegevens. Ben ter Haar speelde een cruciale rol bij het verzamelen van de resultaten en het uitvoeren van de kwaliteitscontrole. Belangrijke bijdragen aan de totstandkoming van het veldwerk en bijbehorende rapportage werden geleverd door Bjørn van den Boom, Tim Fransen, Nadja Lankamp, Dries Oomen en Jan-Willem Vergeer. Zij worden allen hartelijk bedankt. Het basismateriaal behorend bij deze inventarisatie ligt opgeslagen in het kantoor van SOVON te Beek-Ubbergen.



Figuur 1. Het spinsel van stippelmotten domineert delen van het landschap gedurende het voorjaar.

2. Gebiedsbeschrijving

Het duingebied tussen Katwijk en de Wassenaarseslag, gelegen in de provincie Zuid-Holland, wordt aangeduid met de naam Berkheide. Aan de noordkant wordt het gebied begrensd door de bebouwing van Katwijk. Ten oosten van Berkheide strekt zich een agrarische gebied uit, waarin Vliegveld Valkenburg en de Wassenaarse Golfclub Rozenstein als meest prominente landschapselementen zijn opgenomen. Eveneens aan de oostzijde liggen het landgoed De Pan van Persijn, natuurontwikkelingsproject Lentevreugd en het bosrijke Rijksdorp. Deze gebieden liggen nog binnen de grenzen van het onderzoeksgebied. Duingebied Meijendel grenst aan de zuidkant van Berkheide. De Wassenaarseslag scheidt beide gebieden van elkaar. Het gemengde bos van de Ganzenhoek is als enige gebied ten zuiden van de Wassenaarseslag toegevoegd aan het onderzoeksgebied. Het Noordzeestrand vormt de natuurlijke begrenzing in het westen.

Het duingebied is opmerkelijk gevarieerd, met grote oppervlakten aan open water en moeras. Anderzijds zijn ook open en zandige terreinen aanwezig, evenals beboste gebieden. Het landgoed De Pan van Persijn kenmerkt zich door de aanwezigheid van relatief oud bos. Datzelfde geldt voor delen van Rijksdorp. Natuurontwikkelingsproject Lentevreugd heeft zowel karaktereigenschappen van een agrarisch gebied, als van een vochtige duinvallei. Het karakter van dit gebied wijkt duidelijk af van de overige delen van het onderzoeksgebied. Dit is ook terug te zien in de broedvogelstand.

De totale oppervlakte van het onderzoeksgebied beslaat 851,89 ha en bestaat uit de volgende subdoeltypen: open duin (784,02 ha), natte duinvalleien (57,92 ha), beken en rellen (8,40 ha) en wegen en paden (1,56 ha) (zie figuur 3).



Figuur 2. Tijdens de bezoeken in maart leek de lente soms nog ver weg.



Figuur 3. Onderzoekgebied (bron: Staatsbosbeheer).

3. Werkwijze en omstandigheden

3.1 Werkgroep Berkheide

Vanaf 1975 wordt in Berkheide jaarlijks een gebiedsdekkende broedvogelinventarisatie uitgevoerd door leden van de Werkgroep Berkheide. Deze werkgroep, bestaande uit een groep van vrijwilligers, is opgericht in 1975, en maakt thans deel uit van de Stichting Berkheide Coepelduinen. Vanaf eind jaren 1990 worden jaarverslagen van het broedvogelonderzoek gepubliceerd in het tijdschrift *Holland's Duinen*. Daarvoor werden dergelijke verslagen in eigen beheer uitgebracht. Van Ommering & Verstrael (1987) bespraken het populatieonderzoek in de periode 1976-1985. Vanaf 2005 wordt er gewerkt aan een publicatie over bijna 25 jaar broedvogelmonitoring in Berkheide (J. van Reisen *in prep.*).

3.2 Methode

In het kader van de broedvogelinventarisatie in 2007 is aansluiting gezocht bij de werkwijze van Werkgroep Berkheide. De gehanteerde methode komt in essentie overeen met de zogenaamde BMP-methode, zoals beschreven in van Dijk (2004). Dit houdt in dat er in de periode van maart tot juli een aantal gebiedsdekkende bezoeks rondes is volbracht in het onderzoeksgebied. De bezoeken vonden plaats in de vroege ochtend. Nachtvogels werden gekarteerd voor aanvang van een ochtendbezoek of tijdens een speciaal avond- of nachtbezoek.

In totaal werden 51.055 minuten aan veldwerk besteed. Dit komt neer op 59,9 minuten per hectare (zie bijlage 1 voor een overzicht van de veldbezoeken). Alle relevante waarnemingen werden ter plekke genoteerd op een veldkaart. De omzetting van deze veldgegevens naar soortkaarten en de interpretatie gebeurden na thuiskomst, grotendeels gedurende de zomer en herfst. Ben ter Haar verzorgde de kwaliteitscontrole, met name door systematisch de zogenaamde 'grensgevallen' te beoordelen, alsmede de waarnemingen van vogelsoorten met een groot territorium, zoals roofvogels. Het veldwerk was gericht op het vaststellen van territoria. Naar nesten is dan ook niet gezocht. Kolonievogels ontbraken in het onderzoeksgebied nagenoeg, zodat hiervoor geen extra inspanningen hoefden te worden verricht.

3.3 Soortselectie

Door de leden van Werkgroep Berkheide worden jaarlijks alle aanwezige broedvogelsoorten gekarteerd. Dit verklaart mede het hoge aantal minuten aan veldwerk. De inventarisatie in 2007 richtte zich – zoals in Noordwijk en Coepelduinen – echter uitsluitend op de zogenaamde basiskarteringsoorten zoals door Staatsbosbeheer bepaald. Algemene vogelsoorten, zoals Fazant, Houtduif, Winterkoning, Heggenmus, Roodborst, Merel, Tjiftjaf, Fitis, Pimpelmees, Koolmees, Gaai en Vink, zijn niet aangemerkt als basiskarteringsoorten. Uitzonderingen werden gemaakt voor Goudhaan, Kuifmees, Ekster en Zwarte Kraai, die niet als basiskarteringsoorten te boek staan maar wel in het gehele onderzoeksgebied werden gekarteerd. In de terreindelen die jaarlijks door Werkgroep Berkheide worden geïnventariseerd zijn overigens wel alle vogelsoorten onderzocht.

3.4 Weersomstandigheden

Het weer is van invloed op de activiteit van vogels en daardoor op de doelmatigheid van het inventariseren. Harde wind, neerslag en lage temperatuur zijn belemmerende factoren. Veel territoriale activiteit neemt, zeker bij vogels, ook af bij hoge temperaturen. Hieronder wordt een beschrijving gegeven van de weersomstandigheden tijdens het broedseizoen van 2007 aan de hand van de

maandoverzichten van het KNMI. In tabel 1 zijn enkele variabelen samengevat.

Maart

Maart 2007 was zeer zacht en zonnig met een gemiddelde temperatuur van 8,0 ° C tegen 5,6 ° C normaal. Het aantal vorstdagen bedroeg drie en lag derhalve ruim onder het gemiddelde van negen. De neerslaghoeveelheden waren normaal. Het aantal zonuren is gemiddeld over het land uitgekomen op 183 tegen een langjarig gemiddelde van 115. Daarmee was maart zeer zonnig. De zon scheen uitzonderlijk veel in het noordelijke kustgebied. In Leeuwarden was maart met 211 zonuren het zonnigst. In De Bilt werden 157 zonuren geregistreerd. Landelijk viel er gemiddeld 69 mm neerslag; het langjarig gemiddelde is 65 mm. Het natst was het in het midden van het land (bijvoorbeeld Soesterberg 91 mm), in het zuidoosten viel slechts 50 mm.

April

April 2007 was een echte recordmaand: het was in heel Nederland extreem zacht, droog en zonnig. Met een gemiddelde temperatuur van 12,6 ° C tegen 8,0 ° C normaal eindigde april 2007 als veruit de zachtste sinds het begin van de waarnemingen in 1706. Op 14 april werd met 27,6 ° C de eerste zomerse dag geregistreerd. Er volgden nog zes zomerse dagen met een temperatuur van meer dan 25 ° C (het oude record stond op drie). Het aantal warme dagen kwam deze maand uit op het recordaantal van 14 tegen normaal twee. April was voorts uitzonderlijk droog: gemiddeld viel er slechts 0,4 mm neerslag tegen 44 mm normaal. Met een landelijk gemiddelde van 280 zonuren tegen een gemiddelde van 162 was april ook nog eens bijzonder zonnig.

Mei

Mei 2007 was warm, zeer nat en kende een normaal aantal zonuren. Met in De Bilt een gemiddelde temperatuur van 13,7 ° C tegen een langjarig gemiddelde van 12,3 ° C was het aan de warme kant. Veel uitschieters waren er niet: er werd in De Bilt slechts één zomerse dag geregistreerd tegen drie gemiddeld. Met een landelijk gemiddelde van 104 mm neerslag tegen 57 mm normaal was mei zeer nat. Het natste KNMI-station was Cabauw met 143 mm. In Vlissingen viel met 66 mm de minste neerslag. De zon scheen relatief veel in het noordoosten (bijvoorbeeld 228 zonuren in Stavoren), terwijl het zuidoosten relatief vaak bewolkt was (bijvoorbeeld 172 zonuren in Maastricht).

Juni

Juni 2007 was erg warm, maar tevens nat en vrij somber. Met een gemiddelde temperatuur van 17,0 ° C tegen 14,9 ° C normaal eindigde juni op een gedeelde vijfde plaats in de rij van warmste junimaanden sinds 1901. In De Bilt werden in totaal 22 warme dagen (maximumtemperatuur 20,0 ° C of hoger) geregistreerd tegen een langjarig gemiddelde van 12. Met gemiddeld over het land 96 mm neerslag tegen een langjarig gemiddelde van 71 mm was juni aan de natte kant. In midden van het land viel relatief veel neerslag (bijvoorbeeld 143 mm in Cabauw), terwijl het zuidoosten in deze maand juist wat droger bleef (bijvoorbeeld 44 mm in Arcen). De zon scheen het meest in het noordwesten van het land met in De Kooy 191 zonuren. Het somberst was het in Zeeland met slechts 137 zonuren.

Juli

Juli 2007 was zeer nat, aan de sombere kant en vrij koel. Vrijwel de gehele maand bepaalden depressies het weer. Met een landelijk gemiddelde van 155 mm was het de op één na natste julimaand sinds 1906. Normaal valt er gemiddeld over het land 70 mm. De meeste neerslag viel in de westelijke helft van het land, de minste in het zuidoosten. Het Noord-Hollandse KNMI-station Hoorn kende met 219 uur de meeste zonneschijn. De zon was het minst te zien in het zuidoosten van het land. Het Limburgse Arcen kwam niet verder dan 159 zonuren. Met een gemiddelde temperatuur van 16,8 ° C tegen normaal 17,1 ° C was juli aan de koele kant.

Tabel 1. Enkele weersvariabelen (Nederlandse gemiddelden) in maart-juli 2007; ref staat voor de referentiewaarden (langjarig gemiddelde) (bron: KNMI).

	gem. temp (°C)	ref	neerslag (mm)	ref	zonneshijn (%)	ref	wind (m/s)	ref
maart	8,0	5,6	69,0	65	50	31	5,3	5,4
april	12,6	8,0	0,3	44	67	39	3,9	4,9
mei	13,7	12,3	104,0	57	41	43	4,7	4,5
juni	17,0	14,9	96,0	71	33	38	4,1	4,4
juli	16,8	17,1	155,0	70	37	40	5,0	4,3

Het onderzoeksgebied is zoveel mogelijk bezocht onder gunstige weersomstandigheden, dus bij weinig wind en geen regen. Dit vereiste met name tijdens de regenachtige perioden in mei en juni een flexibel in te delen agenda; in een aantal gevallen werd van een gepland bezoek afgezien en moest derhalve naar een andere dag worden uitgeweken.



Figuur 4. Tijdens menig bezoek waren fraaie wolkenluchten te bewonderen.

4. Resultaten

4.1 Algemeen

In 2007 werden in het onderzoeksgebied in totaal 2.564 territoria van 79 verschillende vogelsoorten op kaart ingetekend (zie tabel 2). In totaal 15 andere soorten werden wel als broedvogel vastgesteld, maar de territoria van deze soorten werden in een groot deel van het onderzoeksgebied niet gekarteerd, namelijk Fazant, Houtduif, Witte Kwikstaart, Winterkoning, Heggenmus, Roodborst, Merel, Tjiftjaf, Fitis, Pimpelmees, Koolmees, Gaai, Spreeuw, Huismus en Vink. Dit betekent dat in 2007 ten minste 94 vogelsoorten als broedvogel konden worden aangemerkt. Maar liefst 19 daarvan zijn zogenaamde Rode Lijst-soorten (*cf* van Beusekom *et al.* 2005). Het hoge aantal broedvogelsoorten weerspiegelt de variatie in habitat in het onderzoeksgebied. Vergeleken met bijvoorbeeld de Noordduinen van Noordwijk valt de ruime vertegenwoordiging van waterminnende soorten op, zoals zwanen, ganzen, eenden, rallen en zangvogels zoals de Kleine Karekiet. In paragraaf 4.2 worden per soort de vastgestelde aantallen en verspreiding besproken. Voor verspreidingskaarten wordt verwezen naar bijlage 2.



Figuur 5. Alleen van de algemeenste vogelsoorten, zoals de Roodborst, werden territoria niet ingetekend.

Tabel 2. Aantal territoria en dichtheden in Berkheide in 2007.

	Rode Lijst- status	2007	
		851,89 ha	n/100 ha
Dodaars	-	21	2,5
Fuut	-	9	1,1
Knobbelzwaan	-	5	0,6
Grauwe Gans	-	6	0,7
Grote Canadese Gans	-	3	0,4
Nijlgans	-	15	1,8
Bergeend	-	2	0,2
Krakeend	-	24	2,8
Wintertaling	Kwetsbaar	2	0,2
Wilde Eend	-	33	3,9
Soepeend	-	8	0,9
Zomertaling	Kwetsbaar	1	0,1
Slobeend	Kwetsbaar	5	0,6
Krooneend	-	1	0,1
Tafeleend	-	12	1,4
Kuifeend	-	102	12,0
Havik	-	3	0,4
Sperwer	-	1	0,1
Buizerd	-	7	0,8
Torenavalk	-	2	0,2
Kwartel	-	2	0,2
Waterral	-	19	2,2
Waterhoen	-	33	3,9
Meerkoet	-	125	14,7
Scholekster	-	2	0,2
Kleine Plevier	-	1	0,1
Kievit	-	22	2,6
Grutto	Gevoelig	1	0,1
Wulp	-	2	0,2
Tureluur	Gevoelig	2	0,2
Stormmeeuw	-	4	0,5
Holenduif	-	5	0,6
Turkse Tortel	-	1	0,1
Halsbandparkiet	-	8	0,9
Koekoek	Kwetsbaar	18	2,1
Bosuil	-	3	0,4
Ransuil	Kwetsbaar	1	0,1
Nachtzwaluw	Kwetsbaar	1	0,1
IJsvogel	-	1	0,1
Groene Specht	Kwetsbaar	13	1,5
Grote Bonte Specht	-	43	5,0
Boomleeuwerik	-	26	3,1
Veldleeuwerik	Gevoelig	3	0,4
Boerenzwaluw	Gevoelig	2	0,2
Huiszwaluw	Gevoelig	6	0,7
Boompieper	-	17	2,0
Graspieper	Gevoelig	92	10,8
Nachtegaal	Kwetsbaar	334	39,2

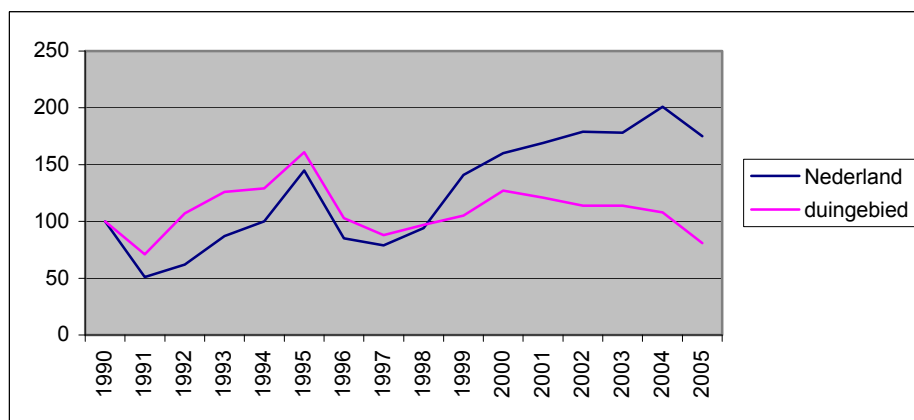
Blauwborst	-	11	1,3
Gekraagde Roodstaart	-	16	1,9
Roodborsttapuit	-	41	4,8
Tapuit	Bedreigd	2	0,2
Zanglijster	-	32	3,8
Grote Lijster	-	1	0,1
Sprinkhaanzanger	-	72	8,5
Rietzanger	-	16	1,9
Bosrietzanger	-	37	4,3
Kleine Karekiet	-	210	24,7
Spotvogel	Gevoelig	1	0,1
Braamsluiper	-	79	9,3
Grasmus	-	476	55,9
Tuinfluitier	-	37	4,3
Zwartkop	-	108	12,7
Goudhaan	-	8	0,9
Grauwe Vliegenvanger	Gevoelig	2	0,2
Baardman	-	1	0,1
Staartmees	-	19	2,2
Glanskop	-	15	1,8
Kuifmees	-	8	0,9
Boomklever	-	3	0,4
Boomkruiper	-	20	2,3
Ekster	-	71	8,3
Kauw	-	41	4,8
Zwarte Kraai	-	55	6,5
Groenling	-	2	0,2
Putter	-	2	0,2
Kneu	Gevoelig	61	7,2
Goudvink	-	6	0,7
Rietgors	-	62	7,3

4.2 Soortbespreking

Per soort worden de vastgestelde aantallen en verspreiding besproken. Van soorten met een opvallende populatieontwikkeling in Nederland en het duingebied wordt de trend geïllustreerd aan de hand van een indexgrafiek. Rode Lijst-soorten worden als zodanig aangeduid. Het vermelde getal achter elke soortnaam verwijst naar het aantal vastgestelde territoria.

Dodaars (21)

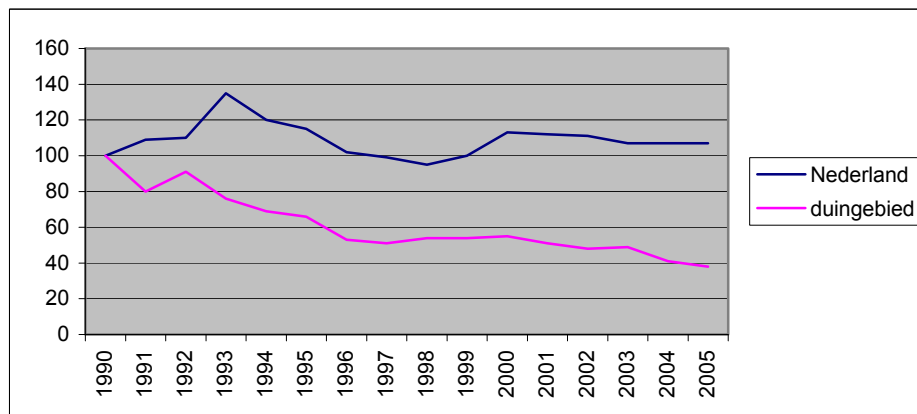
Territoria van de Dodaars bevonden zich hoofdzakelijk in gebieden met open water en een rijke oevervegetatie, onder meer bestaande uit riet, in het noordoostelijke en zuidoostelijke deel van Berkheide. Daarnaast bood ook Lentevreugd ruimte aan een tweetal dodaarsparen. De aantallen in Berkheide schommelen enigszins van jaar tot jaar. Van een duidelijke trend lijkt weinig sprake, al lijkt het de soort sinds 2004 voor de wind te gaan. Ook in andere duingebieden zijn soortgelijke populatieschommelingen zichtbaar, terwijl de Dodaars landelijk sinds 1990 juist een duidelijke toename laat zien (zie figuur 6).



Figuur 6. Indexen van Dodaars in Nederland en het Nederlandse duingebied (excl. Waddeneilanden) (bron: SOVON).

Fuut (9)

Het merendeel van de negen territoria van de Fuut bevonden zich op de open wateren in het centrale deel van Berkheide. Met name de met riet omzoomde plassen zijn in trek bij deze soort. Vanaf de jaren 1990 vertoont de Fuut een gestage afname in Berkheide. Tot die tijd waren aantallen van 36-38 niet ongewoon. Ook in andere duingebieden is er sprake van een afname, terwijl de landelijke trend stabiel is (zie figuur 7).



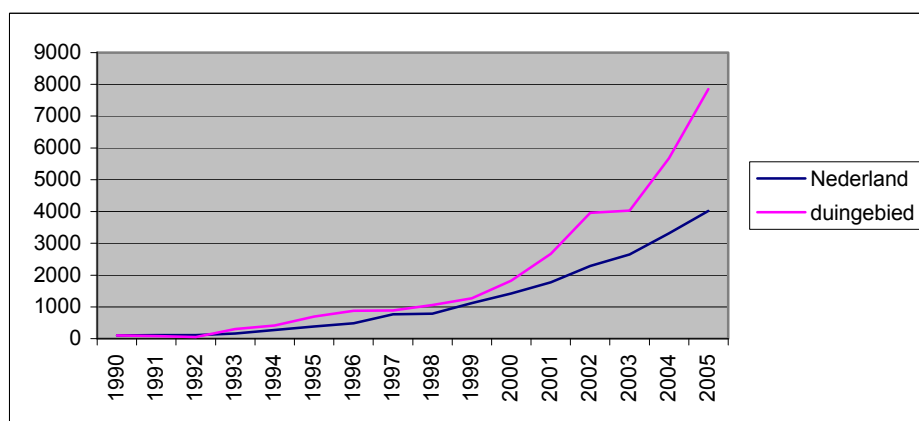
Figuur 7. Indexen van Fuut in Nederland en het Nederlandse duingebied (bron: SOVON).

Knobbelzwaan (5)

De vijf territoria van de Knobbelzwaan lagen verspreid over de waterrijke delen van het onderzoeksgebied. Vanaf de tweede helft van de jaren 1990 is het aantal territoria gegroeid van 0-1 tot 4-6 in recente jaren.

Grauwe Gans (6)

De zes territoria van de Grauwe Gans lagen verspreid over de waterrijke delen van het onderzoeksgebied. De soort is voor het eerst als broedvogel in Berkheide vastgesteld in 1999. Sindsdien schommelt het aantal territoria jaarlijks tussen drie en zeven. De vestiging van de Grauwe Gans past in het landelijke beeld van het voorkomen van de Grauwe Gans. Vanaf de jaren 1990 vertoont de soort immers als broedvogel immers een spectaculaire populatiegroei in Nederland (zie figuur 8).



Figuur 8. Indexen van Grauwe Gans in Nederland en het Nederlandse duingebied (bron: SOVON).

Grote Canadese Gans (3)

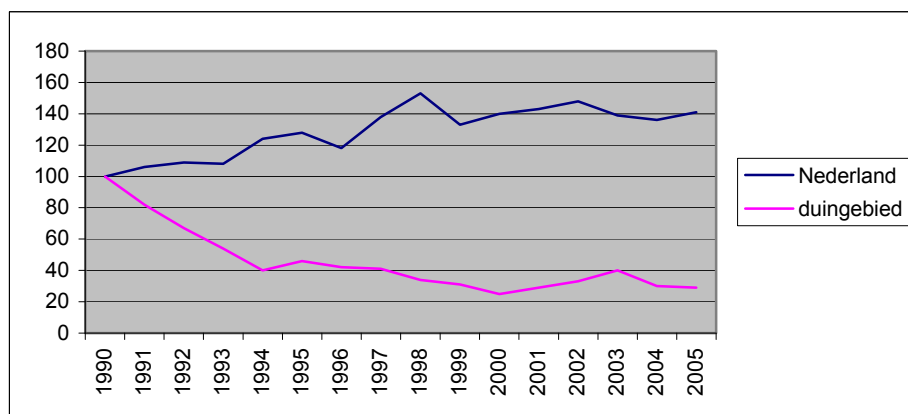
De Grote Canadese Gans is als broedvogel een nieuwkomer in het onderzoeksgebied. Vanaf 2002 zijn jaarlijks 1-3 territoria vastgesteld. Het is geen inheemse broedvogel in ons land, want zoals zijn naam suggereert moeten de natuurlijke broedgebieden aan de overzijde van de Atlantische Oceaan worden gezocht.

Nijlgans (15)

Verspreid over het onderzoeksgebied, met uitzondering van de zeereep, werden in totaal 15 territoria van de Nijlgans vastgesteld. Het voorkomen van deze soort in Nederland is te herleiden naar een klein aantal ontsnapte kooivogels in de jaren 1960. Van nature komt de Nijlgans voor in Afrika. Het eerste broedgeval in Berkheide stamt uit 1976. Het aantal broedparen steeg vervolgens vrij snel naar zeven in 1982. Twee jaren later was dit aantal gegroeid tot 13 en sindsdien is de stand tamelijk stabiel gebleven.

Bergeend (2)

De enige twee territoria van de Bergeend bevonden zich in Lentevreugd. De forse aantallen territoria (30-40) die tot halverwege de jaren 1990 werden vastgesteld in het open duin van Berkheide behoren inmiddels tot de verleden tijd. Deze trend staat niet op zichzelf, want ook in andere duingebieden is de soort aanzienlijk in aantal afgenomen. De landelijke trend laat daarentegen een matige toename zien (zie figuur 9).



Figuur 9. Indexen van Bergeend in Nederland en het Nederlandse duingebied (excl. Waddeneilanden) (bron: SOVON).

Krakeend (24)

De 24 territoria van de Krakeend, die in 2007 in het onderzoeksgebied werden vastgesteld, bevonden zich verspreid over de waterrijke delen van het gebied. Zes van de territoria werden in Lentevreugd opgetekend. De afgelopen tien jaar is het aantal Krakeenden in Berkheide stabiel gebleven. Voor die tijd lag het aantal iets hoger, met een uitschieter in 1984 van 49 territoria.

Wintertaling (2)

Het aantal territoria van Wintertalingen is opmerkelijk stabiel gebleven in Berkheide tot en met 2000, ook al ging het om slechts een handvol paren. Sindsdien is de soort echter niet meer als broedvogel in het duingebied aangetroffen. De enige twee territoria in 2007 werden vastgesteld in Lentevreugd. De soort heeft de Rode Lijst-status 'kwetsbaar', omdat het aantal broedvogels in Nederland in hoog tempo afneemt (van Beusekom *et al.* 2005).

Wilde Eend (33)

De 33 territoria van de Wilde Eend, die in 2007 in het onderzoeksgebied werden vastgesteld, bevonden zich verspreid over de waterrijke delen van het gebied. Dit aantal is aanzienlijk lager dan de 80-110 territoria die jaarlijks in de jaren 1980 werden opgetekend.

Soepeend (8)

Een concentratie van zes territoria van de Soepeend bevindt zich op de vijvers van het landgoed De Pan van Persijn. De overige twee territoria bevonden zich in Berkheide. In tegenstelling tot bij de Wilde Eend, lijkt er bij de Soepeend sprake van een lichte toename. Het hoogste aantal territoria werd voornamelijk vastgesteld in 2005 en bedroeg 13.

Zomertaling (1)

Het enige territorium van de Zomertaling werd vastgesteld in Lentevreugd. Deze soort is een onregelmatige broedvogel in het onderzoeksgebied. In recente jaren ging het telkens om maximaal één territorium per jaar. De soort heeft de Rode Lijst-status 'kwetsbaar', omdat het aantal broedvogels in Nederland in hoog tempo afneemt (van Beusekom *et al.* 2005).

Slobeend (5)

In de jaren 1990 is de Slobeend in hoog tempo verdwenen uit het duingebied van Berkheide. In 1984 werden er nog 55 territoria vastgesteld, maar vanaf het nieuwe millennium lijkt de soort zo goed als verdwenen. De vijf territoria, die in 2007 werden vastgesteld, bevonden zich in Lentevreugd. De soort heeft de Rode Lijst-status 'kwetsbaar', omdat het aantal broedvogels in Nederland in hoog tempo afneemt (van Beusekom *et al.* 2005).

Krooneend (1)

Het territorium van de Krooneend, dat zich in 2007 liet optekenen in het centrale deel van Berkheide,

was het eerste territorium uit de gegevensreeks die sinds 1975 is opgebouwd door de Werkgroep Berkheide. De toekomst zal uitwijzen of het gaat om een incidenteel territorium of dat deze fraaie soort als nieuwkomer kan worden verwelkomt.

Tafeleend (12)

Het aantal territoria van de Tafeleend is niet meer wat het geweest is, maar er lijkt sprake van een voorzichtig herstel na het dieptepunt dat in 2004 bereikt werd met vijf territoria. In de jaren 1980 overschreed het aantal nog regelmatig de 30.

Kuifeend (102)

Het aantal territoria van de Kuifeend is al jaren vrij stabiel in Berkheide. In 2007 werden er in het onderzoeksgebied in totaal 102 territoria vastgesteld. In de waterrijke delen van Berkheide zijn enkele opmerkelijke concentraties van deze soort aan te treffen. In Lentevreugd werden in totaal acht territoria aangetroffen.

Havik (3)

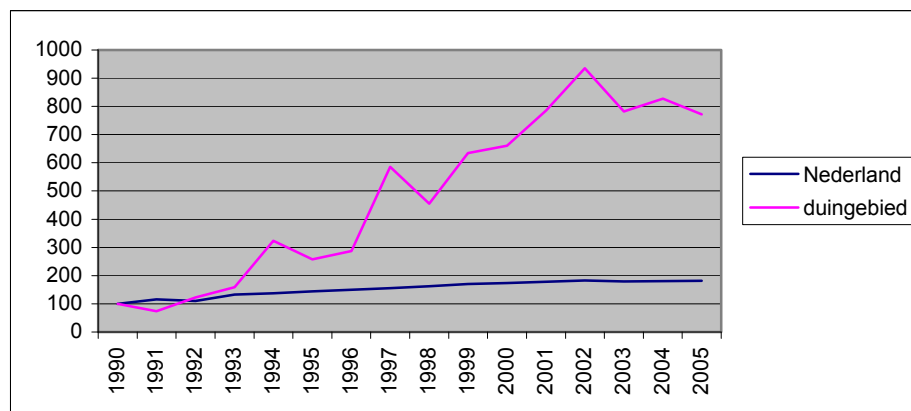
De Havik is als broedvogel een nieuwkomer in Berkheide. In 1994 werd het eerste havikpaar waargenomen en sindsdien zijn vrijwel jaarlijks 1-2 territoria vastgesteld. Een van de drie territoria in 2007 is afkomstig uit Ganzenhoek.

Sperwer (1)

Het enige territorium van de Sperwer bevond zich in landgoed De Pan van Persijn. In de afgelopen jaren werd de soort vaker als broedvogel van Berkheide aangetroffen, maar uitsluitend in 1999 bedroeg het aantal territoria meer dan één, namelijk twee.

Buizerd (7)

Vanaf 1992 is het aantal territoria van de Buizerd geleidelijk gegroeid in Berkheide van één tot zes in 2006. De zeven territoria die in 2007 werden vastgesteld lagen verspreid over het bosrijke deel van het onderzoeksgebied. De toename staat niet op zichzelf, want ook in andere duingebieden is de Buizerd aanzienlijk toegenomen (zie figuur 10).



Figuur 10. Indexen van Buizerd in Nederland en het Nederlandse duingebied (bron: SOVON).

Torenvalk (2)

De enige twee torenvalkparen uit 2007 werden aangetroffen in landgoed De Pan van Persijn. Het aantal territoria schommelt al jaren tussen twee en zeven.

Kwartel (2)

Kwartels leiden een teruggetrokken bestaan en zijn in grote delen van Nederland vrij zeldzame en onregelmatige zomervogels. Territoria kunnen vrijwel uitsluitend worden ingetekend dankzij de territoriumzang die kwartelmannelen laten horen, het vaakst gedurende de nacht. In 2007 werden twee zingende Kwartels gehoord in Lentevreugd.

Waterral (19)

Negen van de 19 territoria, die in 2007 in het onderzoeksgebied zijn vastgesteld, waren afkomstig uit Lentevreugd. De overige tien territoria waren gelegen in de waterrijke delen van Berkheide. Hier schommelt het aantal territoria al jaren tussen drie en elf. Van een duidelijke toe- of afname lijkt geen sprake.

Waterhoen (33)

De 33 territoria van het Waterhoen, die in 2007 in het onderzoeksgebied werden vastgesteld, bevonden zich verspreid over de waterrijke delen van het gebied. Duidelijke concentraties werden niet aangetroffen. Aantallen van meer dan 50 territoria zijn de afgelopen jaren in Berkheide niet meer vastgesteld, maar de populatie lijkt wel vrij stabiel.

Meerkoet (125)

De 125 meerkoetparen die in 2007 in het onderzoeksgebied werden aangetroffen, bevonden zich in de waterrijke delen van Berkheide en in Lentevreugd. Sinds het begin van de jaren 1990 lijkt het aantal Meerkoeten stabiel in Berkheide. Voor die tijd lag het een fractie hoger.

Scholekster (2)

De enige twee territoria van de Scholekster werden opgetekend in Lentevreugd. Als broedvogel van het duingebied lijkt de soort in de jaren 1990 te zijn verdwenen. In 1985 werden er in Berkheide nog 13 territoria aangetroffen.

Kleine Plevier (1)

Het enige territorium van de Kleine Plevier in 2007 bevond zich in Lentevreugd. In andere jaren is de soort ook wel in zeer klein aantal in het duingebied van Berkheide opgemerkt. Als pioniervogel bewoont de Kleine Plevier zandige oevers langs ondiep water – een tamelijk dynamisch habitat.

Kievit (22)

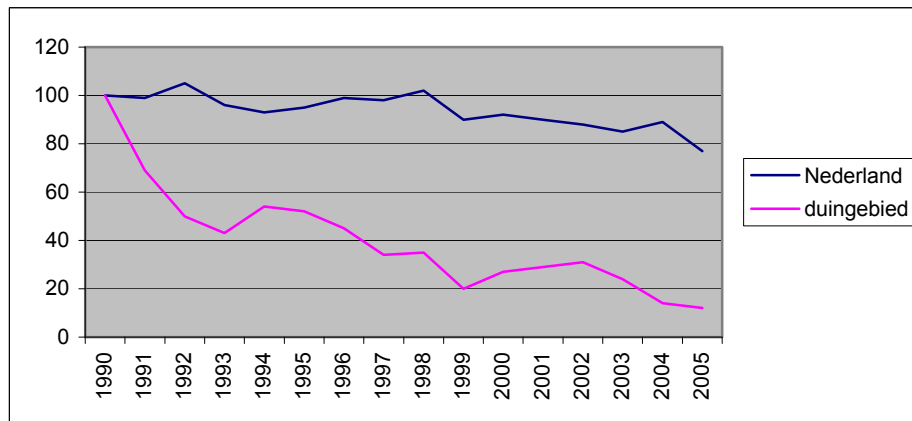
De Kievit beleefde in 2007 voor het eerst sinds jaren weer eens een goed jaar. Van de 22 territoria in het totale onderzoeksgebied bevonden er 13 zich in Berkheide. In recente jaren schommelde dit aantal tussen één en zes. Open vlaktes met een korte vegetatie van grassen zijn het meest in trek bij deze soort.

Grutto (1)

Het enige territorium van de Grutto werd vastgesteld in Lentevreugd. Als bewoner van agrarische gebieden heeft de soort in duingebieden weinig te zoeken. Voor het meest recente territorium in Berkheide moeten we teruggaan naar 1988. De soort heeft de Rode Lijst-status 'gevoelig', omdat het aantal broedvogels in Nederland vrij snel afneemt (van Beusekom *et al.* 2005).

Wulp (2)

Zowel in Lentevreugd als in een vochtig deel van Berkheide kon in 2007 een territorium van de Wulp worden opgetekend. In de jaren 1980 bevonden zich nog geregeld meer dan 30 wulpparen in Berkheide. In de jaren 1990 is de soort hier echter zo goed als verdwenen, net als in veel andere duingebieden langs de Hollandse kust (zie figuur 11).



Figuur 11. Indexen van Wulp in Nederland en het Nederlandse duingebied (open duin; excl. Waddeneilanden) (bron: SOVON).

Tureluur (2)

De enige twee territoria van de Tureluur in 2007 bevonden zich in Lentevreugd. In overige delen van het onderzoeksgebied is tegenwoordig nauwelijks nog geschikt habitat aanwezig. Tot 1999 schommelde het aantal territoria in Berkheide enige jaren tussen één en zeven. De soort heeft de Rode Lijst-status 'gevoelig', omdat het aantal broedvogels in Nederland vrij snel afneemt (van Beusekom *et al.* 2005).

Stormmeeuw (4)

De Stormmeeuw is de enige soort die in 2007 als kolonievogel in Berkheide werd aangetroffen, hoewel het aantal broedparen erg laag is om te kunnen spreken van een kolonie. Drie paartjes deden namelijk een broedpoging op een van de eilandjes in het centrale deel van Berkheide, terwijl een vierde paartje zich niet ver daarvandaan bevond. In de jaren 1990 schommelde het aantal Stormmeeuwen in Berkheide nog tussen 20-35.

Holenduif (5)

De Holenduif is een relatief schaarse broedvogel in Berkheide, die uitsluitend in bosrijke terreindelen wordt opgemerkt. Het aantal territoria is al jaren tamelijk stabiel. Het aantal van 12 dat in 1990 werd vastgesteld was aan de hoge kant. In de meeste jaren lag het aantal tussen vijf en acht.

Turkse Tortel (1)

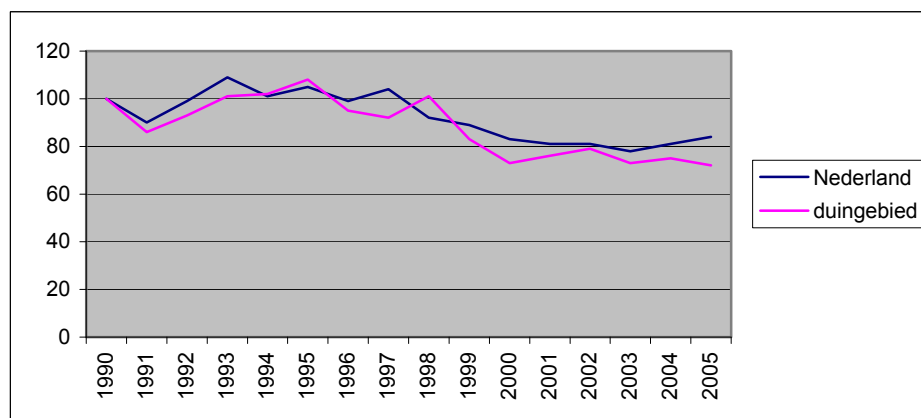
Het enige paar van de Turkse Tortel in 2007 hield zich op in landgoed De Pan van Persijn. Ook in andere jaren gaat het jaarlijks om slechts een handvol broedparen. In de jaren 1980 lag het een fractie hoger.

Halsbandparkiet (8)

De Halsbandparkiet is een nieuwkomer in het onderzoeksgebied. Deze uitheemse vogelsoort is de afgelopen jaren aanzienlijk toegenomen, met name in het stedelijk gebied van de Randstad. De eerste drie territoria in Berkheide werden vastgesteld in 2004. Zes van de acht paren, die in 2007 werden vastgesteld, bevonden zich in landgoed De Pan van Persijn en in Rijksdorp.

Koekoek (18)

De aantallen Koekoeken vertonen in Berkheide de afgelopen jaren een geleidelijke afname. In 2007 werden er in het onderzoeksgebied 18 territoria ingetekend. Tot halverwege de jaren 1990 lag het aantal alleen in Berkheide al jaarlijks tussen 25-30. Het is een soort die verspreid over het middenduin voorkomt. Concentraties ontbreken. De Koekoek heeft de Rode Lijst-status 'kwetsbaar', omdat het aantal broedvogels in Nederland in hoog tempo afneemt (zie figuur 12) (van Beusekom *et al.* 2005).



Figuur 12. Indexen van Koekoek in Nederland en het Nederlandse duingebied (excl. Waddeneilanden) (bron: SOVON).

Bosuil (3)

De afgelopen jaren is een opmerkelijk laag aantal Bosuilen in Berkheide vastgesteld. In de meeste jaren kwam het aantal niet hoger uit dan één en in sommige jaren bleef het aantal zelfs steken op nul. In 2007 werden in totaal drie territoria vastgesteld, maar twee daarvan bevonden zich in Rijksdorp en Ganzenhoek – terreindelen die niet door de Werkgroep Berkheide worden onderzocht.

Ransuil (1)

Hoewel het aantal ransuilterritoria nooit echt hoog is geweest laten de inventarisatiegegevens toch een geleidelijke afname zien in Berkheide. Het enige territorium in 2007 bevond zich in het buitenduin van het zuidelijke deel van Berkheide. De Ransuil heeft de Rode Lijst-status ‘kwetsbaar’, omdat het aantal broedvogels in Nederland in hoog tempo afneemt (van Beusekom *et al.* 2005).

Nachtzwaluw (1)

Een avondbezoek aan Berkheide leverde een zangwaarneming op van een Nachtzwaluw. De waarneming viel binnen de zogenaamde ‘datumgrenzen’ die zijn bepaald voor het vaststellen van een territorium. Zodoende kon net als in 2004 een nachtzwaluwterritorium worden opgetekend. Vervolgwaarnemingen bleven echter uit, zodat niet kon worden vastgesteld of deze vogel daadwerkelijk gepaard was. De soort heeft de Rode Lijst-status ‘kwetsbaar’, omdat het aantal broedvogels in Nederland vrij snel is afgenomen (van Beusekom *et al.* 2005).

IJsvogel (1)

Voor het eerst sinds 1990 werd een territorium van de IJsvogel vastgesteld in Berkheide. Een nesthol werd niet gevonden, maar verschillende waarnemingen van een paartje voldeden tezamen aan de criteria voor het vaststellen van een territorium.

Groene Specht (13)

Met 13 territoria in 2007 is de stand van de Groene Specht in Berkheide niet meer wat het geweest is. In 1995 betrof het aantal territoria nog 23. De bosrijke delen van het binnenduin zijn het meest in trek bij de soort. De soort heeft de Rode Lijst-status ‘kwetsbaar’, omdat het aantal broedvogels in Nederland vrij snel is afgenomen (van Beusekom *et al.* 2005).

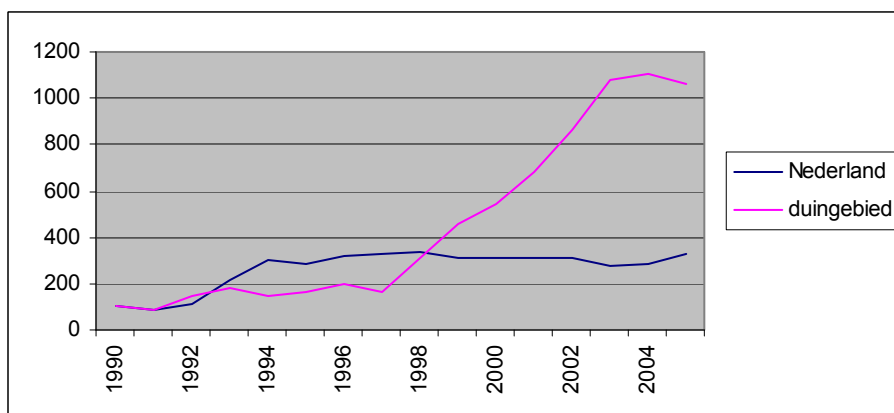
Grote Bonte Specht (43)

Het gaat de Grote Bonte Specht de laatste jaren voor de wind in Berkheide. Niet eerder konden er alleen in Berkheide al 30 territoria worden ingetekend. In het totale onderzoeksgebied kwam het aantal zelfs op 43 uit. Tot 2000 schommelde het aantal in Berkheide jaarlijks tussen vier en twaalf. De landelijke trend laat vanaf 1993 een geleidelijke toename zien (van Dijk *et al.* 2007).

Boomleeuwerik (26)

Na enkele jaren van afwezigheid vergaat het de Boomleeuwerik vanaf 1999 steeds beter in Berkheide.

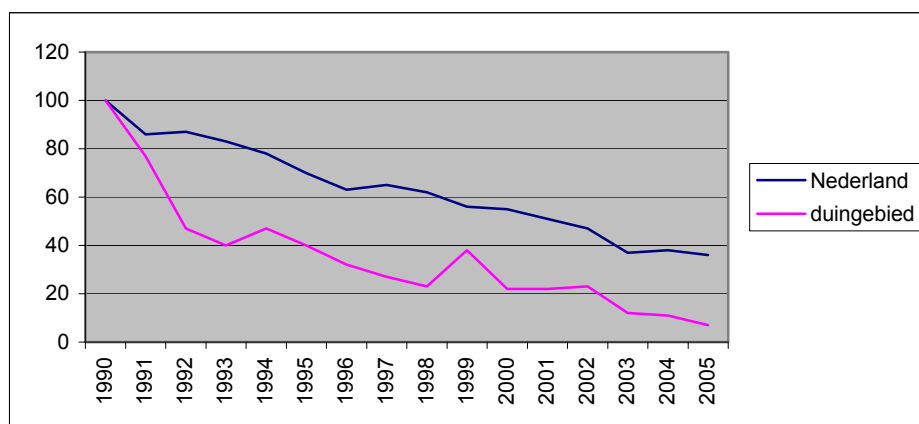
Het aantal van 26 territoria, dat in 2007 werd vastgesteld, was zelfs een record sinds 1975, toen de werkgroep Berkheide startte met het broedvogelonderzoek. Net zoals in veel andere duingebieden is de soort inmiddels talrijker dan de vroeger zo algemene Veldleeuwerik (zie figuur 13) (cf van Dijk *et al.* 2007).



Figuur 13. Indexen van Boomleeuwerik in Nederland en het Nederlandse duingebied (bron: SOVON).

Veldleeuwerik (3)

De enige drie territoria van de Veldleeuwerik werden opgetekend in Lentevreugd. In de loop van de jaren 1980 is de soort in hoog tempo verdwenen als broedvogel van het duingebied van Berkheide. In 1984 werden hier nog 30 territoria ingetekend, maar na 1993 was de soort verdwenen. De soort heeft de Rode Lijst-status 'gevoelig', omdat het aantal broedvogels in Nederland vrij snel afneemt (zie figuur 14) (van Beusekom *et al.* 2005).



Figuur 14. Indexen van Veldleeuwerik in Nederland en het Nederlandse duingebied (excl. Waddeneilanden) (bron: SOVON).

Boerenzwaluw (2)

In het oostelijk deel van Berkheide werden twee territoria van de Boerenzwaluw opgetekend. In de jaren 1980 schommelde het aantal territoria nog tussen 13-16. de soort lijkt dus langzaam maar zeker te verdwijnen als broedvogel van Berkheide. In Nederland staat de soort vooral bekend als bewoner van agrarische gebieden en niet zo zeer van duingebieden. De soort heeft de Rode Lijst-status 'gevoelig', omdat het aantal broedvogels in Nederland vrij snel afneemt (van Beusekom *et al.* 2005).

Huiszwaluw (6)

In totaal zes huiszwaluwparen nestelden tegen de gevel van een gebouw in het noordoostelijke deel van Lentevreugd. Deze soort is als broedvogel in Nederland vooral te vinden in agrarische gebieden en in dorpen en stadsranden. In duingebieden ontbreken geschikte nestplaatsen nagenoeg, zo ook in

Berkheide. De soort heeft de Rode Lijst-status 'gevoelig', omdat het aantal broedvogels in Nederland vrij snel afneemt (van Beusekom *et al.* 2005).

Boompieper (17)

Na een dip in de tweede helft van de jaren 1990 lijkt het aantal Boompiepers in Berkheide in het nieuwe millennium weer wat terug te krabbelen. De soort wordt met name vastgesteld in de overgangszone van dennenbos naar open duin. In 2007 werden in totaal 17 territoria in het onderzoeksgebied vastgesteld.

Graspieper (92)

De Graspieper houdt in Berkheide opmerkelijk stand, want in tegenstelling tot in veel andere gebieden in Nederland lijkt de populatie in Berkheide eerder toegenomen te zijn sinds 1980 dan afgenomen. Met 92 territoria was 2007 geen slecht jaar voor de soort in het onderzoeksgebied. Zes daarvan werden genoteerd in Lentevreugd. Landelijk gezien is er sprake van een daling van het aantal broedparen. De soort heeft daarom de Rode Lijst-status 'gevoelig' (van Beusekom *et al.* 2005).

Nachtegaal (334)

Sinds 1975 is het aantal territoria van de Nachtegaal in Berkheide geleidelijk gegroeid tot 320-380. Daarmee vormt Berkheide een van de bolwerken van deze soort in Nederland. De hoogste dichtheden worden gehaald in de rijke struwelen van het middenduin en van de strook tegen de zeereep aan. Na de Grasmus is het de algemeenste soort waarvan territoria werden ingetekend. Desalniettemin heeft de Nachtegaal de Rode Lijst-status 'kwetsbaar', vanwege de sterke afname die de soort in grote delen van het land heeft laten zien (van Beusekom *et al.* 2005).

Blauwborst (11)

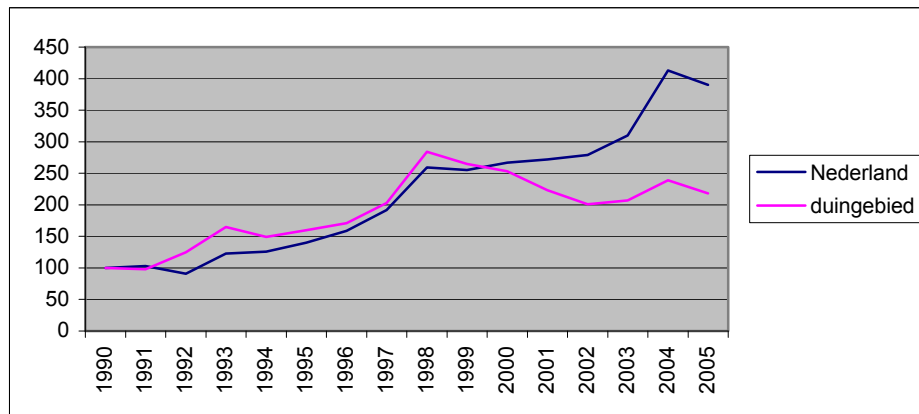
In 1991 kon de Blauwborst als nieuwkomer in Berkheide worden begroet. Het aantal broedparen steeg in de daaropvolgende jaren gestaag. Met 42 territoria werd in 2001 een piek bereikt. Sindsdien lijkt de soort weer op zijn retour. Vochtige duinvaleien met ruigte en riet zijn het meest in trek bij deze soort.

Gekraagde Roodstaart (16)

De Gekraagde Roodstaart is een bewoner van open bossen en bosranden. Vooral loofhout is in trek. Het aantal broedparen in Berkheide schommelt al jaren tussen 5-20. Met 16 territoria in het onderzoeksgebied was 2007 dus geen uitzonderlijk jaar voor de soort.

Roodborsttapuit (41)

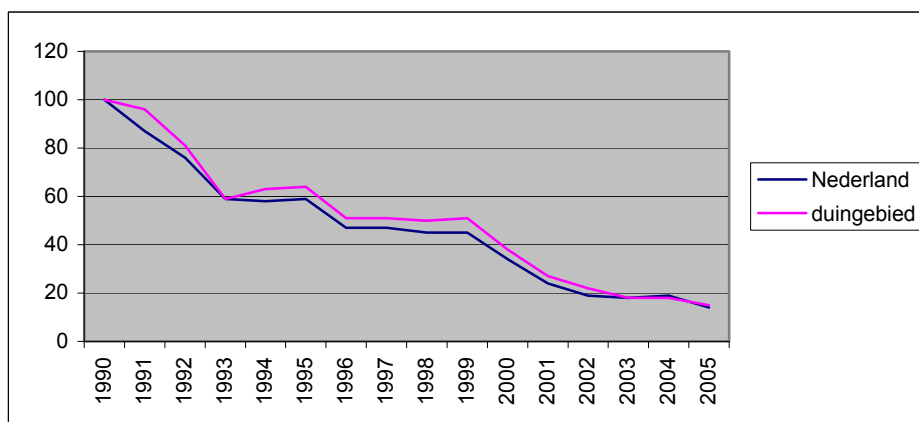
De Roodborsttapuit komt in de Hollandse duinen vooral voor in relatief open duin met lage struikvegetatie. Dit is vooral te vinden in het middenduin en in de strook tegen de zeereep aan. In 2007 werden in het onderzoeksgebied 41 territoria vastgesteld. Dat aantal week weinig af van dat in andere recente jaren, al moet worden opgemerkt dat de soort aanzienlijke jaarlijkse schommelingen vertoont. Zo werden er in Berkheide in 2004 63 opgetekend, terwijl dat er in 2006 slechts 34 waren. De landelijke trend van de Roodborsttapuit vertoont sinds 1993 een duidelijke toename maar in de Nederlandse duingebieden ging die toename na 1998 over in een geleidelijke afname (zie figuur 15).



Figuur 15. Indexen van Roodborsttapuit in Nederland en het Nederlandse duingebied (bron: SOVON).

Tapuit (2)

Het is duidelijk dat de tapuitenstand in de Hollandse duinen de afgelopen decennia enorm is gekelderd. In 1990 werden er bijvoorbeeld nog 77 territoria vastgesteld in Berkheide, terwijl het aantal in het nieuwe millennium schommelt tussen nul en twee. In 2007 leidden de waarnemingen tot de vaststelling van twee territoria, beide niet ver van Hotel Duinoord. Of deze vogels enig broedsucces hadden valt te betwijfelen, want waarnemingen van jongen of frequente voedselvuchten werden niet gedaan. De soort heeft de Rode Lijst-status 'bedreigd', omdat de aantallen broedvogels in Nederland sinds 1960 met minimaal 85% zijn afgenomen (zie figuur 16) (van Beusekom *et al.* 2005, van Turnhout *et al.* 2006).



Figuur 16. Indexen van Tapuit in Nederland en het Nederlandse duingebied (bron: SOVON).

Zanglijster (32)

Het aantal Zanglijsters is aanzienlijk gegroeid vanaf de tweede helft van de jaren 1990. In 2007 werden er in het onderzoeksgebied 32 territoria vastgesteld. De soort bewoont met name bosrijke delen van het duingebied. Een relatief groot aantal is te vinden op landgoed De Pan van Persijn.

Grote Lijster (1)

Het enige territorium van de Grote Lijster werd vastgesteld op landgoed De Pan van Persijn. In het onderzoeksgebied is het een vrij zeldzame broedvogel die niet jaarlijks wordt aangetroffen. Sinds 1984 is het aantal territoria in Berkheide nooit hoger geweest dan één.

Sprinkhaanzanger (72)

De Sprinkhaanzanger komt in de Hollandse duinen vooral voor in lage struikvegetatie in relatief open duin. Dit is vooral te vinden in het middenduin en in de strook tegen de zeereep aan. In 2007 werden

in het onderzoeksgebied 72 territoria vastgesteld. Dat aantal week weinig af van dat in andere recente jaren. Ten opzichte van de jaren 1980 is de soort iets toegenomen.

Rietzanger (16)

Met 16 territoria deed de Rietzanger het iets minder goed in Berkheide dan in het recente jaren. In 2004 werden alleen in Berkheide bijvoorbeeld al 25 territoria vastgesteld. Vanaf de tweede helft van de jaren 1990 heeft de soort een opmerkelijke toename laten zien in Berkheide. De soort komt voor in rietland in de waterrijke delen van Berkheide. Ook werden er twee territoria vastgesteld in Lentevreugd.

Bosrietzanger (37)

De Bosrietzanger komt in de Hollandse duinen vooral voor in vochtige terreindelen met een goed ontwikkelde kruidlaag en riet. In Berkheide is dit habitat vooral te vinden in het centrale deel van het gebied. Ook in Lentevreugd weten Bosrietzangers geschikt habitat te vinden. In 2007 werden in het onderzoeksgebied 37 territoria vastgesteld. Dat aantal week weinig af van dat in andere recente jaren. Ten opzichte van de jaren 1980 lijkt de soort iets te zijn afgenomen.

Kleine Karekiet (210)

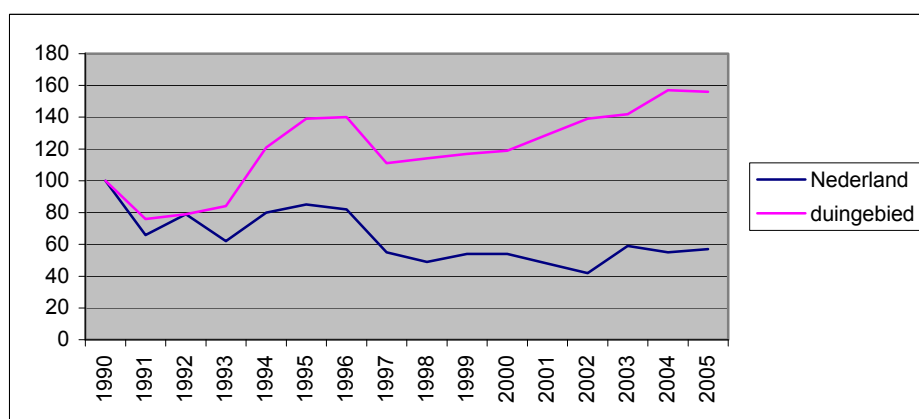
Een van de meest karakteristieke bewoners van rietland langs open water is de Kleine Karekiet. De verspreidingskaart van deze soort geeft daarom goed weer waar dit habitat aanwezig is. Het aantal van 210 territoria dat in 2007 werd vastgesteld komt overeen met het aantal in andere recente jaren. In de jaren 1980 was de soort aanzienlijk minder talrijk in Berkheide.

Spotvogel (1)

Het enige territorium van de Spotvogel in 2007 kon worden opgetekend langs de Cantineweg langs de noordelijke grens van het onderzoeksgebied. De soort komt slechts onregelmatig in klein aantal in Berkheide tot broeden. Het hoogste aantal territoria werd in 2006 vastgesteld en bedroeg drie. De soort heeft de Rode Lijst-status 'gevoelig', omdat het aantal broedvogels in Nederland vrij snel afneemt (van Beusekom *et al.* 2005).

Braamsluiper (79)

In totaal werden in 2007 79 territoria van de Braamsluiper vastgesteld in het onderzoeksgebied. Dat aantal week weinig af van dat in andere recente jaren. Ten opzichte van de jaren 1980 is de soort iets toegenomen. Ook in andere duingebieden langs de Hollandse kust is het aantal Braamsluiers de laatste jaren gegroeid (zie figuur 17).



Figuur 17. Indexen van Braamsluiper in Nederland en het Nederlandse duingebied (excl. Waddeneilanden) (bron: SOVON).

Grasmus (476)

De Grasmus is de algemeenste soort waarvan territoria werden ingetekend. In totaal werden 476

territoria vastgesteld. De soort ontbrak eigenlijk alleen in moerasachtige en beboste terreindelen, alsmede in nagenoeg struikloze vlakten. Ten opzichte van de jaren 1980 is de soort aanzienlijk toegenomen. Sinds 2000 schommelt het aantal broedpaar in Berkheide jaarlijks tussen 400-500.

Tuinfluiter (37)

In totaal werden in 2007 37 territoria van de Tuinfluiter vastgesteld in het onderzoeksgebied. Dat aantal week weinig af van dat in andere recente jaren. Ten opzichte van de jaren 1980 is de soort iets toegenomen. De soort is het talrijkst in dicht struikgewas in vochtige terreindelen.

Zwartkop (108)

Territoria van de Zwartkop worden hoofdzakelijk vastgesteld in bosrijke terreindelen, waar een rijke ondergroei aanwezig is. Binnen het onderzoeksgebied voldoen vooral het landgoed De Pan van Persijn en de Ganzenhoek aan dit profiel. Ook in Berkheide komt de soort in geschikt habitat voor. In het zuidelijke deel van Berkheide bevinden zich onder meer enkele paren in de rijke struwelen dicht achter de zeereep, maar verder landinwaarts is de soort algemener. Over het geheel genomen was de soort iets talrijker in het nieuwe millennium, dan in de jaren 1990, ofschoon de aantallen van jaar tot jaar enigszins kunnen verschillen.

Goudhaan (8)

In bosrijke terreindelen, waar een aanzienlijke oppervlakte naaldhout aanwezig is, zijn in totaal acht territoria van de Goudhaan vastgesteld. Op één na bevonden deze territoria zich op het landgoed De Pan van Persijn of in de Ganzenhoek. In de periode 1985-2002 werd in heel Berkheide geen enkel territorium vastgesteld, al moet daarbij benadrukt worden dat Ganzenhoek niet onderzocht wordt door de leden van Werkgroep Berkheide. Vanaf 2003 is de soort wel in klein aantal (1-4) aangetroffen.

Grauwe Vliegenvanger (2)

De enige twee territoria van de Grauwe Vliegenvanger zijn afkomstig van landgoed De Pan van Persijn. De soort is tegenwoordig een onregelmatige broedvogel in zeer klein aantal in Berkheide. De soort heeft de Rode Lijst-status 'gevoelig', omdat het aantal broedvogels in Nederland vrij snel afneemt (van Beusekom *et al.* 2005).

Baardman (1)

In een waterrijk deel van Berkheide kon in 2007 voor het eerst sinds 1983 een territorium van de Baardman worden opgetekend. Of er sprake was van een broedgeval is onduidelijk gebleven. De soort is bij uitstek een bewoner van rietmoeras en leidt een relatief onopvallend bestaan.

Staartmees (19)

In het nieuwe millennium is het aantal Staartmezen in Berkheide iets toegenomen. Met 19 territoria was 2007 opnieuw een goed jaar voor de soort. Zeven territoria bevonden zich op landgoed De Pan van Persijn.

Glanskop (15)

Glanskoppen komen vrijwel uitsluitend voor in bosrijke delen van de Hollandse duinen. Ten opzichte van de jaren 1980 lijkt de soort iets te zijn toegenomen in Berkheide. Vijf van de 15 territoria die in 2007 werden vastgesteld, zijn afkomstig uit Ganzenhoek. Een concentratie van zes territoria bevond zich in het landgoed De Pan van Persijn. De wat uiterlijk betreft op de Glanskop gelijkende Matkop is geen bewoner van Berkheide.

Kuifmees (8)

De Kuifmees is in Berkheide een soort die in de lift zit. Desalniettemin gaat het om slechts een handvol territoria. Drie van de acht territoria, die in 2007 in het onderzoeksgebied werden aangetroffen, waren afkomstig uit Ganzenhoek.

Boomklever (3)

De aanwezigheid van oud loofhout lijkt in de Hollandse duinen een voorwaarde voor de

broedmogelijkheden van de Boomklever. In Berkheide schommelt de stand al jaren tussen 1-2 territoria. Geschikt habitat is met name aanwezig op landgoed De Pan van Persijn. Het onderzochte gebied in Rijksdorp leverde in 2007 twee van de drie territoria op.

Boomkruiper (20)

Bijna de helft van de twintig territoria die in 2007 werd vastgesteld in het onderzoeksgebied was afkomstig van het landgoed De Pan van Persijn. Ook in de bosrijke gebieden in Rijksdorp en Ganzenhoek was de soort te vinden. De aantallen laten al jaren niet veel veranderingen zien in Berkheide. Ten opzichte van de jaren 1980 lijkt de soort iets te zijn toegenomen.

Ekster (71)

In de jaren 1990 leek het de Ekster voor de wind te gaan in Berkheide. Sindsdien is de soort iets afgenomen. Het aantal van 71 territoria in 2007 week weinig af van de aantallen in recente jaren. Opmerkelijk is dat het noordelijk deel van het onderzoeksgebied meer in trek lijkt te zijn dan het zuidelijke deel.

Kauw (41)

Als hollenbroeder is de Kauw in Berkheide met name te vinden in het bosrijke landgoed De Pan van Persijn. Daarnaast werden ook enkele broedparen in Rijksdorp, Lentevreugd en het noordoostelijke deel van Berkheide aangetroffen. De aantallen lijken al jaren tamelijk stabiel.

Zwarte Kraai (55)

Het aantal Zwarte Kraaien is ten opzichte van 1980 geleidelijk toegenomen. De soort broedt verspreid over het gehele onderzoeksgebied. Met 55 territoria was 2007 een goed jaar voor de soort.

Groenling (2)

Het aantal groenlingterritoria schommelt vanaf 1993 jaarlijks van 0-3. In de jaren 1980 werd soms nog een aantal van 13-14 gehaald, maar dat lijkt verleden tijd. De enige twee territoria die in 2007 werden ingetekend bevonden zich aan de rand van het onderzoeksgebied.

Putter (2)

De enige twee territoria van de Putter, die in 2007 in het onderzoeksgebied werden vastgesteld, bevonden zich op de grens van Lentevreugde en landgoed De Pan van Persijn. In het duingebied van Berkheide is de soort een onregelmatige broedvogel in zeer klein aantal.

Kneu (61)

Met 61 territoria in 2007 in het onderzoeksgebied, bracht de Kneu het er niet best vanaf. Enige schommeling van de aantallen is vaker in Berkheide vastgesteld; in 2004 werden er nog 100 territoria aangetroffen. Landelijk gezien is de Kneu de afgelopen decennia fors in aantal afgenomen. Daarom heeft de soort de Rode Lijst-status 'gevoelig' (van Beusekom *et al.* 2005).

Goudvink (6)

Sinds 1999 schommelde het aantal territoria van de Goudvink in Berkheide tussen vier en negen. Voor die tijd was de soort aanzienlijk zeldzamer. In menig jaar werd zelfs niet één territorium opgemerkt. In 2007 ging het om zes territoria in het gehele onderzoeksgebied.

Rietgors (62)

In totaal werden in 2007 62 territoria van de Rietgors in het onderzoeksgebied vastgesteld. Daarvan waren er 23 afkomstig van Lentevreugd. De overige bevonden zich geconcentreerd in enkele waterrijke delen van Berkheide, waar een rijke oevervegetatie aanwezig is. Het aantal territoria vertoont de afgelopen jaren geen duidelijke toe- of afname, ofschoon het aantal in Berkheide de afgelopen drie jaar aan de lage kant zat.

4.3 Niet-broedvogels

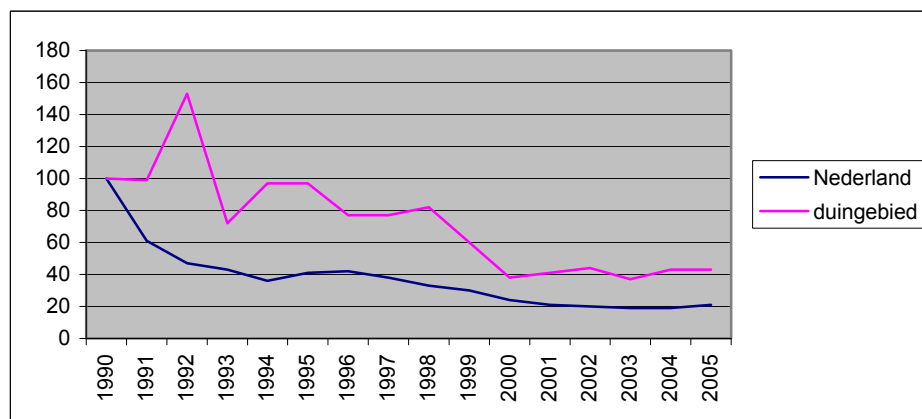
De duinstreek is tijdens het voorjaar een geliefde bestemming van menig vogelaar, omdat hier relatief vaak waarnemingen kunnen worden verricht van schaarse of zeldzame doortrekkers. Zo werden er tijdens de inventarisatiebezoeken ook enkele vogelsoorten aangetroffen uit de categorie ‘leuke doortrekker’, bijvoorbeeld de Beflijster. Daarnaast werden er enkele waarnemingen verricht van soorten die mogelijk als broedvogel in het onderzoeksgebied voorkomen, maar waarvan de verzamelde gegevens onvoldoende bleken om te kunnen spreken van een territorium.

Roerdomp

Enkele waarnemingen van de Roerdomp werden er gedaan, maar tezamen voldeden ze niet aan de criteria voor het vaststellen van een territorium. In Berkheide is maar een handvol territoria van de Roerdomp bekend sinds 1975, waaronder één in 2006. De soort heeft de Rode Lijst-status ‘bedreigd’, omdat het aantal broedvogels in Nederland aanzienlijk is afgenomen (van Beusekom *et al.* 2005).

Zomertortel

Het aantal broedparen van de Zomertortel is gedurende de jaren 1990 in hoog tempo afgenomen; in 1992 werden er nog 43 territoria in Berkheide opgetekent, terwijl de soort in 2004 voor het eerst schitterde door afwezigheid. Ook in 2007 konden geen territoria worden vastgesteld van deze in Afrika overwinterende duif. De Zomertortel heeft de Rode Lijst-status ‘kwetsbaar’, omdat het aantal broedvogels in Nederland in hoog tempo afneemt (zie figuur 18) (van Beusekom *et al.* 2005).



Figuur 18. Indexen van Zomertortel in Nederland en het Nederlandse duingebied (open duin) (bron: SOVON).

Wielewaal

In Ganzenhoek werd in mei een overvliegende Wielewaal waargenomen. Vermoedelijk betrof het een doortrekker. Sinds 1984 is de soort in de meeste jaren wel als broedvogel van Berkheide vastgesteld, al werd nooit een hoger aantal territoria bereikt dan twee. In 2007 ontbrak de soort weer eens.

barmsijs sp.

Enkele waarnemingen van overvliegende barmsijzen sp. werden waargenomen verspreid over het onderzoeksgebied. Herkenning van de verschillende soorten barmsijzen in vlucht is niet eenvoudig. In deze gevallen ging het vermoedelijk om de Kleine Barmsijs die als broedvogel in klein aantal in Nederland voorkomt. Territoria van deze soort zijn in Berkheide vastgesteld in 1983, 1988, 1990 en 1992.

Appelvink

In Ganzenhoek werd in mei een overvliegende Appelvink waargenomen. Mogelijk ging het om een lokale broedvogel, aangezien doortrek van Appelvinken langs de Hollandse kust in mei geen bekend fenomeen is. Een territorium kon in het onderzoeksgebied echter niet worden vastgesteld. In eerdere jaren zijn territoria van deze ‘oprukkende soort’ in Berkheide wel vastgesteld, namelijk in 2001 (2), 2003 (1) en 2005 (1).

5. Evaluatie

In paragraaf 4.2 is ingegaan op de populatieontwikkelingen van de in 2007 vastgestelde broedvogelsoorten. Per soort is in het kort aangegeven welke trends zijn te ontdekken. Een veel uitvoeriger bespreking van de veranderingen in de broedvogelpopulaties in Berkheide gedurende de afgelopen 25 jaar is thans in voorbereiding (J. van Reisen *in prep.*). Voor een bespreking van de populatieontwikkelingen in der periode 1976-1985 kan worden verwezen naar van Ommering & Verstrael (1987). Hieronder worden de meest in het oog springende veranderingen van soortensamenstelling en dichtheden in het onderzoeksgebied besproken. Ook worden enkele bijzonderheden van de inventarisatie in 2007 aan de orde gesteld.

Veldwerk

Vergeleken met de broedvogelinventarisaties in Noordwijk en Coepelduinen valt het hoge aantal minuten aan veldwerk in Berkheide op; in Berkheide werd gemiddeld 59,9 minuten per hectare doorgebracht, terwijl het aantal minuten per hectare in beide andere objecten ongeveer acht keer lager lag. De belangrijkste reden hiervoor ligt verscholen in het feit dat de leden van Werkgroep Berkheide tijdens het veldwerk waarnemingen van alle vogelsoorten in kaart brengen en niet uitsluitend van de basiskarteringsoorten (zie paragraaf 3.3.). Dit brengt een aanzienlijke extra inspanning met zich mee. Van de zeven algemeenste soorten (Fitis, Heggenmus, Winterkoning, Tjiftjaf, Merel, Koolmees en Houtduif) die door de werkgroepleden extra werden onderzocht, konden in het duingebied Berkheide (exclusief Ganzenhoek, Rijksdorp en Lentevreugd) in 2007 alleen al 1845 territoria worden opgetekend. Voor aanvang van het veldwerk in het onderzoeksgebied in 2007 is ervoor gekozen om geen wijzigingen in intensiteit van het veldwerk in Berkheide aan te brengen, ten einde de resultaten vergelijkbaar te houden met die uit eerdere jaren.

Stijgers

Een blik op de gegevensreeks, die is opgebouwd door Werkgroep Berkheide, maakt duidelijk dat de belangrijkste winsten in de afgelopen jaren zijn geboekt bij de struweel- en rietvogels. Dit geldt met name voor de kleine zangvogels die zich als zomervogel in Nederland ophouden, zoals Nachtegaal, Sprinkhaanzanger, Rietzanger, Kleine Karekiet, Tuinfluiter, Zwartkop, Grasmus en Braamsluiper. De toename van deze soorten doet vermoeden dat de struwelen en oevervegetaties in de waterrijke delen in de loop der jaren goed tot ontwikkeling zijn gekomen. De spectaculaire toename van een in Nederland algemene soort als de Tjiftjaf lijkt dit ook aan te geven; het aantal territoria in Berkheide nam toe van ongeveer 20 in 1985-1987 tot maar liefst 200 in 2005-2007. De Tjiftjaf vestigt zich vooral op struweelrijke plaatsen waar ook enkele bomen voorkomen.

Andere soorten die een opvallende populatiegroei in Berkheide vertonen zijn Grote Bonte Specht, Boomleeuwerik, Graspieper, Staartmees en Zwarte Kraai. Voor Grote Bonte Specht, Staartmees en Zwarte Kraai geldt dat de verklaring van de toename gezocht kan worden in een verdere ontwikkeling van bos en struweel, maar ook minder plaatselijke processen kunnen hierbij een rol spelen. Boomleeuwerik en Graspieper zijn daarentegen soorten van het open duin. Eerstgenoemde vertoont ook in andere duingebieden de afgelopen jaren een duidelijke populatiegroei. Voor laatstgenoemde geldt dat de toename in Berkheide opmerkelijker is; als Rode Lijst-soort is de Graspieper de laatste jaren in Nederland in zwaar weer geraakt.

Dalers

De grootste verliezen werden geconstateerd bij soorten als Fuut, Wulp, Koekoek, Veldleeuwerik, Blauwborst, Tapuit en Bosrietzanger. Met name Wulp, Veldleeuwerik en Tapuit zijn in de afgelopen jaren in hoog tempo uit Berkheide verdwenen. Deze ontwikkeling staat niet op zich zelf, want ook de meeste andere duingebieden langs de Hollandse kust zijn door deze soorten verlaten. De toekomst voor de Koekoek in Berkheide ziet er iets rooskleuriger uit, maar in heel Nederland staat de populatie van deze Rode Lijst-soort onder druk. De verklaring voor de afname van Blauwborst en Bosrietzanger is minder eenvoudig aan te wijzen. Beide soorten houden zich op in kruidenrijke vegetaties op een vochtige bodem. De Blauwborst is gedurende de jaren 1990 plotseling als broedvogel in Berkheide

verschenen maar lijkt inmiddels weer op zijn retour te zijn.

Onregelmatig bewoners

Enkele soorten, waarvan in 2007 territoria in Berkheide werden vastgesteld, kunnen worden bestempeld als onregelmatige bewoner, namelijk Krooneend, Kwartel, IJsvogel, Nachtzwaluw en Baardman. Deze soorten staan te boek als schaarse tot zeldzame broedvogels in de kustgebieden van Zuid-Holland. Kwartel is bij uitstek een soort die bekend staat om de jaarlijkse schommelingen in de populatie. Als trekvogel verschijnt deze soort in sommige jaren in hogere aantallen in Nederland dan in andere jaren. Voor alle genoemde soorten geldt dat de toekomst moet uitwijzen of de territoria in 2007 aan het begin stonden van een reeks van gevallen of dat het incidentele karakter in stand bleef.

Lentevreugd

Het natuurontwikkelingsgebied Lentevreugd was in 2007 soortenrijk te noemen, onder meer dankzij de aanwezigheid van zes Rode Lijst-soorten. Opvallend is de aanwezigheid van soorten met een voorkeur van grasland, zoals Scholekster, Grutto, Tureluur, Veldleeuwerik en Graspieper. Maar ook de soorten met een voorkeur voor moeras waren goed vertegenwoordigd, waaronder Wintertaling, Waterral, Blauwborst, Sprinkhaanzanger en Rietzanger. Kennelijk hebben vernattingsmaatregelen geresulteerd in een gevarieerde broedvogelbevolking. Het is te verwachten dat weidevogels zoals Grutto en Tureluur weer verdwijnen wanneer successie een kans wordt geboden in het gebied (cf Bouwman et al. 2007).

En verder...

De monitoring van broedvogels levert veel informatie op over de kwaliteit van de levensgemeenschappen in de duinen. Hoewel de interpretatie van vogelgegevens alleen al veel informatie kan opleveren, wordt de waarde ervan sterk vergroot wanneer tegelijkertijd ook onderzoek wordt gedaan naar andere diersoorten en vegetatie. Ook informatie over broedsucces en overleving zijn in dit verband waardevol. Hierdoor nemen de mogelijkheden toe om niet alleen de vraag te beantwoorden of de aantallen toe- of afnemen, maar vooral ook waarom (cf Sierdsema & Bonte 2002). Deze informatie is van belang om inzicht te krijgen in gevoerd en gepland terreinbeheer. Met de broedvogelinventarisatie in 2007 is hieraan hopelijk een belangrijke bijdrage geleverd.



Figuur 19. Sfeervolle opname in een van de bosrijke delen van het onderzoeksgebied.

6. Literatuur

VAN BEUSEKOM R., HUIGEN P., HUSTINGS F., DE PATER K. & THISSEN J. (RED.) 2005. Rode Lijst van de Nederlandse broedvogels. Tirion Uitgevers B.V., Baarn.

BOUWMAN J.H., KALKMAN V.J., VAN KLEUNEN A. & STRUIJK R.P.J.H. 2007. Beleidsmonitoring OBN-fauna in het Hollands duin (Noordwijk, Coepelduinen en Berkheide). VOFF-rapport 2007.05. Stichting VeldOnderzoek Flora en Fauna, Nijmegen.

VAN DIJK A.J. 2004. Handleiding Broedvogel Monitoring Project (Broedvogelinventarisaties in proefvlakken). SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.

VAN DIJK A.J., BOELE A., VAN DEN BREMER L., HUSTINGS F., VAN MANEN W., VAN KLEUNEN A., KOFFIJBERG K., TEUNISSEN W., VAN TURNHOUT C., VOSLAMBER B., WILLEMS F., ZOETEBIER D. & PLATE C.L. 2007. Broedvogels in Nederland in 2005. SOVON-monitoringrapport 2007/01. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.

VAN OMMERING G. & VERSTRAEL T.J. 1987. Vogels van Berkheide. 10 jaar vogelpopulatieonderzoek in het duingebied Berkheide. Werkgroep Berkheide & Stichting Publikatiefonds Duinen, Leiden.

SIERDSEMA H. & BONTE D. 2002. Duinstruwelen en samenstelling broedvogelbevolking; meer vogels, minder kwaliteit. De Levende Natuur 103: 88-93.

SLATERUS R. 2008a. Broedvogels van de Noordwijkse Noordduinen in 2007. SOVON-inventarisatierapport 2008/04. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.

SLATERUS R. 2008b. Broedvogels van Coepelduinen in 2007. SOVON-inventarisatierapport 2008/06. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.

VAN TURNHOUT C., ABEN J., BEUSINK P. & GEERTSMA M. 2006. Broedsucces en voedselécologie van Tapuiten in de Nederlandse kustduinen. SOVON-onderzoeksrapport 2006/14. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen en Stichting Bargerveen / Radboud Universiteit, Nijmegen.

Bijlagen

Bijlage 1. Veldbezoeken

Bijlage 2. Verspreidingskaarten

Bijlage 1. Veldbezoeken

Tabel 3. Overzicht van veldbezoeken aan het onderzoeksgebied in 2007.

	bezoeken	minuten
februari	3	510
maart	43	7.750
april	74	15.155
mei	66	13.830
juni	61	11.570
juli	15	2.240
totaal	262	51.055

Bijlage 2. Verspreidingskaarten

euring	soort	euring	soort
70	Dodaars	8760	Grote Bonte Specht
90	Fuut	9740	Boomleeuwerik
1520	Knobbelzwaan	9760	Veldleeuwerik
1610	Grauwe Gans	9920	Boerenzwaluw
1660	Grote Canadese Gans	10010	Huiszwaluw
1700	Nijlgans	10090	Boompieper
1730	Bergeend	10110	Graspieper
1820	Krakeend	11040	Nachtegaal
1840	Wintertaling	11060	Blauwborst
1860	Wilde Eend	11220	Gekraagde Roodstaart
1869	Soepeend	11390	Roodborsttapuit
1910	Zomertaling	11460	Tapuit
1940	Slobeend	12000	Zanglijster
1960	Krooneend	12020	Grote Lijster
1980	Tafeleend	12360	Sprinkhaanzanger
2030	Kuifeend	12430	Rietzanger
2670	Havik	12500	Bosrietzanger
2690	Sperwer	12510	Kleine Karekiet
2870	Buizerd	12590	Spotvogel
3040	Torenavalk	12740	Braamsluiper
3700	Kwartel	12750	Grasmus
4070	Waterral	12760	Tuinfluit
4240	Waterhoen	12770	Zwartkop
4290	Meerkoet	13140	Goudhaan
4500	Scholekster	13350	Grauwe Vliegenvanger
4690	Kleine Plevier	13640	Baardman
4930	Kievit	14370	Staartmees
5320	Grutto	14400	Glanskop
5410	Wulp	14540	Kuifmees
5460	Tureluur	14790	Boomklever
5900	Stormmeeuw	14870	Boomkruiper
6680	Holenduif	15490	Ekster
6840	Turkse Tortel	15600	Kauw
7120	Halsbandparkiet	15671	Zwarte Kraai
7240	Koekoek	16490	Groenling
7610	Bosuil	16530	Putter
7670	Ransuil	16600	Kneu
7780	Nachtzwaluw	17100	Goudvink
8310	IJsvogel	18770	Rietgors
8560	Groene Specht		

SOVON Vogelonderzoek Nederland

Rijksstraatweg 178
6573 DG Beek-Ubbergen
T (024) 684 81 11
F (024) 684 81 22

E info@sovon.nl
I www.sovon.nl



In 2007 is in opdracht van Staatsbosbeheer een gebiedsdekkende broedvogelinventarisatie uitgevoerd van een drietal objecten in beheerseenheid Hollands Duin, namelijk Berkheide, Coepduinen en Noordwijk. De resultaten van de inventarisaties in deze gebieden worden in drie afzonderlijke rapporten besproken (cf Slaterus 2008ab). Voorliggend rapport behandelt de broedvogels van object Berkheide.

De totale oppervlakte van het onderzoeksgebied bestaat 851,89 ha en bestaat uit de volgende subdoeltypen: open duin (784,02 ha), natte duinvalleien (57,92 ha), beken en rellen (8,40 ha) en wegen en paden (1,56 ha). Het duingebied is opmerkelijk gevarieerd, met grote oppervlakten aan open water en moeras. Anderzijds zijn ook open en zandige terreinen aanwezig, evenals beboste gebieden.

In 2007 werden in het onderzoeksgebied in totaal 79 verschillende vogelsoorten geteld. Daarnaast werden 15 andere soorten wel als broedvogel vastgesteld, maar de territoria van deze soorten werden niet gekarteerd, namelijk Fazant, Houtduif, Witte Kwikstaart, Winterkoning, Heggenmus, Roodborst, Merel, Tjiftjaf, Fitis, Pimpelmees, Koolmees, Gaai, Spreeuw, Huismus en Vink. 18 soorten staan op de Rode Lijstsoorten van Nederlandse broedvogels: Wintertaling, Zomertaling, Slobeend-Grutto, Tureluur, Koekoek, Ransuil, Nachtzwaluw, Groene Specht, Veldleeuwerik, Boerenzwaluw, Huiszwaluw, Graspieper, Nachtegaal, Tapuit, Spotvogel, Grauwe Vliegenvanger en Kneu.